

Spår efter en militär övningsplats

Arkeologisk utredning
Vänersborgs socken, Vänersborgs kommun
Philip Blomqvist, Anton Lazarides och Robin Eriksson
Lödöse museum, Förvaltningen för kulturutveckling
KU Arkeologisk rapport 2022:15

Spår efter en militär övningsplats

Arkeologisk utredning
Vänersborg socken, Vänersborg kommun
Philip Blomqvist, Anton Lazarides och Robin Eriksson
Lödöse museum, Förvaltningen för kulturutveckling
KU Arkeologisk rapport 2022:15

Författare Philip Blomqvist, Anton Lazarides och Robin Eriksson

Grafisk form Gabriella Kalmar

Layout och teknisk redigering Miriam Hermanson

Omslagsbild Fotot visar grå himmel över skogen i Grunnebo.

Foto taget av Philip Blomqvist.

Förvaltningen för kulturutveckling

Vänerparken 13

462 35 Vänersborg

tel. 010-441 42 00

<http://vgregion.se/kulturutveckling>

Innehåll

Sammanfattning	8
Bakgrund	9
Landskap och fornlämningsmiljö.....	9
Tidigare undersökningar.....	9
Syfte och metod	9
Kart- och arkivstudier	9
Resultat	16
Lämningar inom Grunneboheds exercisplats – L1963:1644.....	16
Husgrund – A1210.....	16
Husgrund – A1276.....	19
Recent jordkällare – A3000.....	19
Dike – L3001.....	20
Jordvall – L3007 (Övrig kulturhistorisk lämning L2022:10).....	20
Konstruktion – A3014.....	20
Husgrund – A3027.....	20
Husgrund – A3038.....	22
Husgrund – A3059.....	22
Utlagda stenrader – L3090 och L3091.....	22
Stenlagd yta – A3104.....	22
Stenlagd yta – A3108.....	22
Husgrund – L3116 och Terrasserkommeing – T3124.....	22
Husgrund – A3139.....	22
Husgrund – A3140.....	23
Husgrund – A3148.....	23
Slutsats och åtgärdsförslag	23
Resultat i förhållande till undersökningsplanen	23
Litteratur	24
Otryckta källor.....	24
Tekniska och administrativa uppgifter	25
Bilagor	26

Figur 1. Utsnitt ur Esri National geographic map över det berörda området i Vänersborgs kommun samt utsnitt ur GSD-Sverigekartan över Västra Götalands län.

Figur 2. Utsnitt ur Esri open street map -Översiktskartan över aktuellt undersökningsområde.

Figur 3. En husgrund schaktas fram.

Sammanfattning

Utredningen resulterade i att den militära mötesplatsen med lämningsnummer L1963:1644 dokumenterades. Lämningområdet kunde utökas för att även omfatta nyupptäckta lämningar i form av en skjutvall (L2022:10) och en husgrund från historisk tid (L2022:11). Några förhistoriska lämningar kunde inte konstateras inom undersökningsområdet.

Den arkeologiska utredningen hade två fokusområden. Dels att identifiera eventuella förhistoriska lämningar, dels lämningar från den exercisplats som var belägen inom undersökningsområdet. För att utreda om förhistoriska boplatslämningar kunde påträffas grävdes 59 schakt på topografiskt sett fördelaktiga lägen inom undersökningsområdet, en sammanlagd yta om cirka 597 kvadratmeter. Stora delar av området var sankt och kunde snabbt uteslutas. Inga anläggningar påträffades inom framtagna schakt.

De historiska lämningarna var av betydligt mer omfattande grad. Exercisplatsen som brukades mellan 1863 och 1906 är väl kartlagd och har studerats med hjälp av kart- och arkivstudier. I fältarbetet har de byggnader som funnits inom undersökningsområdet kunnat bekräftas. Flera lämningar var synliga ovan mark, men vissa fick avgränsas med hjälp av grävmaskin. Ytterligare

15 schakt grävdes i detta syfte (en sammanlagd yta på cirka 358 kvadratmeter). Utöver de sedan tidigare kända byggnaderna hittades en skjutvall med en längd på cirka 60 meter. Denna fanns inte utmarkerad på någon karta. Därtill hittades fem konstruktioner som inte finns med i det historiska kartmaterialet. Tre av dessa undersöktes med hjälp av grävmaskin och handgrävning, dessvärre utan att ge några tydliga indikationer om funktion. Avfallsmaterialet var av allmän karaktär, såsom krossade takpannor, glas och diverse beslag och dylikt av järn. En av anläggningarna utgjorde möjligen en delvis stenlagd väg eller gårdsplan. Materialet i denna var uppblandat med tegel, natursten samt huggen sten. Från kartan över exercisplatsen som ritades 1889 fanns 184 utritade tältbottnar. Av dessa var 179 bevarade vid inventeringstillfället och har kunnat konstateras i fält.

Vid en tidigare undersökning inom exercisplatsen handgrävdes två tältbottnar och ett tjugotal patronhylsor, ett okänt järnföremål och ett mynt i form av en tvåöring från 1858 hittades. Vidare undersökning av dessa ansågs på grund av tidigare resultat inte nödvändig. Två av de tidigare kända byggnaderna inom exercisplatsen fanns inte utritade 1889, men däremot på den senare häradsekonomiska kartan. Båda dessa undersöktes med hjälp av grävmaskin och handgräv-

ning. Under det nordligaste huset var ett brandlager. Kanske har ytan preparerats inför bygget genom att man bränt stubbar eller liknande aktivitet.

Utöver byggmaterial såsom tegel, järnbeslag och annat hittades i ett av husen en hel buteljflaska samt rester av ett cementgolv. Vid undersökning av den byggnad som var utmarkerad som mathall hittades utöver material av generell karaktär också ett mindre kokkärl av metall. Inget fyndmaterial samlades.

Bakgrund

Med anledning av planerad exploatering inom fastigheterna Grunnebo 2:4, 2:6 och 2:7 samt Ässet 2:3 och 2:8 i Vassända-Naglums socken, Vänersborgs kommun har länsstyrelsen beslutat om en arkeologisk utredning med diarienummer 431-25466-2021. Utredningen var enligt undersökningsplanen uppdelad i två delar där en utredning av förekomst av fornlämningar skulle genomföras jämte en dokumentation av en militär exercisplats från andra halvan av 1800-talet.

Landskap och fornlämningsmiljö

Området är beläget cirka åtta kilometer sydväst om Vänersborg och karaktäriseras av jordbruk och skogsmark. Platsen avgränsas av en väg och modern bebyggelse i norr och av åkermark i övriga väderstreck. Jordmånen inom området består av isälvsediment, sand och lera. De västra, låglänta delarna karaktäriseras av sankmark medan i de nordvästra delarna är landskapet mer kuperat och två höjder sträcker sig upp mot den moderna vägen som avgränsar området i norr.

Inom en kilometers radie från utredningsområdet består fornlämningarna främst av rester efter kvartsbrott (L1964:1938 och L1963:1712) där enstaka avslag har påträffats i samband med inventering. Ett par stensättningar finns belägna cirka en kilometer söder om utredningsområdet (L1959:3540 och L1959:3047). Den närmsta förhistoriska boplatsen (L2019:6564) är belägen cirka två kilometer nordväst om utredningsområdet och utgör en plats som påträffades vid en utredning utförd av kulturmiljöenheten vid förvaltningen för kulturutveckling (Hansson 2019).

Tidigare undersökningar

I samband med anläggandet av en ny väg till täktområdet i Grunnebo undersöktes ett antal tältbottnar inom L1963:1644 av förvaltningen för kulturutveckling

(Hellgren 2019). I denna undersökning ingick en inventering av de tältbottnar som ännu finns bevarade inom lämningen. Undersökningen kunde konstatera av 184 dokumenterade tältbottnar i det historiska kartmaterialet var det bara fem som inte gick att identifiera vid okulär inventering. För att avgöra funktion och form så grävdes två av tältbottnarna ut. De konstaterades vara anlagda direkt på matjorden omgivna av grävda diken. Bland fynden återfinns bland annat mynt från 1800-talets andra hälft och ett flertal patronhylsor (Hellgren 2019).

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen var dels att undersöka eventuell förekomst av fornlämningar inom området och att avgränsa de fornlämningar som påträffades. Därtill var syftet att dokumentera den forna militära exercisplats som utgör västra delen av utredningsområdet.

Undersökningsområdet besiktades okulärt under två arbetsdagar i början av november. Påträffade lämningar och topografier av arkeologiskt intresse mättes in digitalt med hjälp av GPS-utrustning kopplad till nätverks-RTK i koordinatsystemet Sweref 99 TM. Inmätningarna har därefter bearbetats med hjälp av ArcGIS pro. Fältbeskrivningar gjordes i programvaran Arkeo. Fotografering skedde löpande vid utredningens samtliga moment. Vidare utfördes en omfattande kart- och arkivstudie av Robin Eriksson vid Kulturmiljöenheten inom Förvaltningen för kulturutveckling.

Kart- och arkivstudier

Utredningsområdet ligger på Grunnebos marker i Vassända-Naglums socken, Väne härad i mosaiklandskapet väster om Göta älv. Socken bildades 1887 genom en sammanslagning av tidigare Vassända och Naglums socknar. Socknarna hade gemensam kyrka sedan 1700-talet, kallad Gustav Adolf. Grunnebo låg i Naglums socken som omnämns 1397. Namnet Naglum kan härledas till forntyska "nabelgowe" och kanske ursprungligt samma ord som navle/nagel. Ordet hör samman med nav och betyder centrum. Namnet kan anspela på bygdens centrala läge vid det viktigaste överfartsstället över Göta älv vid Naglumssund. Hela bygden var viktig som transportled, på älven men även i väst-östlig riktning. Området låg fram till 1658 nära riksgränsen mellan Sverige och Danmark-Norge. Gården

Grunnebo var ett skattehemman på 1 mantal och omnämns först 1546 i tiondelängder.

Den tidigaste storskaliga kartan över Grunnebo är en storskifteskarta från 1787 och visar utredningsområdet i södra delen av ägora, större delen ligger i det som kallas Beteshagen Stänget. Den ingärdade hagen delas upp i skiften medan en del av skogen öster om behålls som samfälld mark. Längs i öster ligger Storemosse. Norr om utredningsområdet passerar landsvägen som går mellan Uddevalla och Vänersborg, längs vägen ligger Grunnebos knektstom. Från landsvägen går en väg norrut mot hemmanets tomtplatser som ligger med åkrarna i västra delen av ägora. Grunnebo är då ett kronoskattehemman.

Enskifte sker 1820 och större delen av bebyggelsen ligger kvar på tidigare plats. Åkermarken har utökats markant på ängens bekostnad sedan tidigare karta. Hela landskapet har blivit mer rationaliserat med raka linjer runt åkergården och nydragna raka vägar samt att hemmanet har delats upp ytterligare. Markerna delas nu upp igen i nya skiften med raka gränser som klyver tidigare ägostrukturer som var mer baserade på topografin. Grunnebo tillhör enligt kartan Gustav Adolfs socken. Genom utredningsområdet går en väg ner till littera K på 1/32 dels mantal som tillhör Nils Hindriesson. Mangårdsbyggnaden ligger precis innanför utredningsområdet och ladugården ligger på gränsen. Huvuddelen av området räknas nu som god skogsmark, även en del ängsmark i norr och mosse i öster.

År 1860 förvärvade kronan södra delen av Grunnebo bys ägor. Området skulle användas som övningsplats åt Västgötadals regemente som tidigare övat på Nygårdängen i Vänersborg men den var periodvis mycket lerig. Därför beslutades det om att byta till en torrare plats. En karta från 1861 visar anläggandet av exercisplatsen med dess rågångar och vägar i norr. Mer information om själva marken inom utredningsområdet finns inte i denna. 1863 flyttades övningsplatsen officiellt till Grunnebohed och den militära verksamheten pågick till 1906 då regementet lades ned och omvandlades till Hallands regemente. Under verksamhetsåren fanns det runt 50 byggnader med olika funktioner, proviantbod, sjukhus, smedja, vattentorn, arrestlokal är ett urval.

När heden användes var manskapet förlagda i tält rangerade i rader. En karta över Grunnebohed från 1889 visar 11 byggnader inom utredningsområdet tillsammans med vägar och alléer. Hälften av tältlägret rymms även det inom utredningsområdet. Byggnaderna inom området är: Kokhus, proviantbod, marketenteri, mathall, 2 baracker, 2 tvättstall, underofficerarnas hemlig-

hus, jordlada och latrinhus. Precis öster om lägret är barrskog uttritad, landskapet öster om det är inte med då den inte tillhör Kronan. I sydöst ligger tre skottvallar på mark som tidigare tillhörde gården Rönningen. Den häradekonomiska kartan från slutet av 1800-talet visar en liknande bild av lägret fast i sämre detalj. Däremot visar den även landskapet runtom. Större delen av utredningsområdet är hed med en del inslag av barrskog. Den tidigare mossen i östra delen har nu blivit utdikad och uppodlad. Det samma gäller mycket av den tidigare ängs- och betesmarken runt byn Grunnebo som också blivit omlagd till åker. Norr om utredningsområdet ligger utskiftade hemman från Grunnebo by samt Grunnebo station, även backstugor. Öster om heden ligger granngården Esset och söder om ett torp.

Kronan sålde heden 1915 till Västgöta-Dals-Bohus trafikklubb som ville bygga travbana, med villkoret att få använda marken vid behov under 50 år. Flera av byggnaderna såldes och flyttades, några följde med till Halland 1906 medan andra slutade som missionshus i Brålanda. Det blev ingen travbana så marken arrenderades ut och såldes senare som betes- och odlingsmark och vissa av de äldre byggnaderna användes som stall och lada. Dansbana och friluftsteater anlades efter det att en sommarhemsförening köpt marken 1933. Dagens väg till området anlades i samband med det och den tidigare vägen väster om lades igen.

Marken togs i militärt bruk igen under andra världskriget. Bland annat förvarades här soldater från tyska förband i baracker som flytt till Sverige. Heden fortsatte att vara i Försvarets ägor tills 1948 då den såldes till Vänersborgs stad och som många andra övningsfält, användes som motocrossbana nordväst om utredningsområdet. Ekonomiska kartan från 1962 visar två byggnader inom utredningsområdet som inte finns med på tidigare kartor, heden har nu börjat bli igenväxt. Byggnaderna från krigsåren revs 2001.

2009 gjordes en byggnadsinventering av heden som då var kraftigt igenväxt. Då fanns det fyra byggnader och en överbyggd brunn på platsen: en musikpaviljong/stabsbyggnad, en barack, en sentida kanslibyggnad som används av polisen, och en jordkällare. På terrängskuggningskartan syns bland annat spåren efter manskapets förläggingsplats rangerade i raderna som syns på kartan från 1889 och häradekonomiska kartan. Även grunderna efter en del byggnader samt utdikning av mossen i öster. Längst ner i sydväst är det även möjligt att hitta spår efter gården som låg där innan militären tog heden i bruk (Carlsson 2009).

C. J. B. S. ...
Wehne Härad och ...
Förfallad Åren 1765-1766
H. H. ...

Figur 4. Rektifierad storskifteskarta över Grunnebo från 1787.
Beteckning: 15-Vau-931

Utredningsområde

Figur 8. Terrängkuggningskarta.

Utredningsområde

Figur 9. Stengrunden i det nordvästra hörnet av husgrund A1210.

Resultat

Utredningen resulterade i att den militära mötesplatsen med lämningsnummer L1963:1644 dokumenterades. Lämningområdet kunde utökas för att även omfatta nyupptäckta lämningar i form av en skjutvall (L2022:10) och en husgrund från historisk tid (L2022:10).

Den arkeologiska utredningen inleddes med en okulär inventering av området för att avgöra vilka lämningar som var synliga ovan mark men också för att se inom vilka områden de bästa topografiska förutsättningarna för boplatzlägen fanns. Därefter grävdes 59 schakt på utvalda platser inom undersökningsområdet, en stor del av ytan bestod av sankmark och kunde därför utslutas. Inget av antikvariskt intresse påträffades inom dessa sökschakt.

Den andra delen av utredningen som syftade till att dokumentera det militära exercisområdet inleddes med en inventering av platsen. Med hjälp av höjddata och kartor med terrängskuggning kunde ett flertal olika konstruktioner identifieras. En skjutvall och ytterligare fem konstruktioner som inte fanns med i kartmaterialet kunde identifieras i samband med den initiala inventeringen. Sammanlagt 16 schakt grävdes inom det militära området, detta för att avgöra utformning och funktion

på de byggnadslämningar som inte redan hade tydlig avgränsning eller fanns med i kartmaterialet.

Nedan redovisas resultatet av dessa undersökningar.

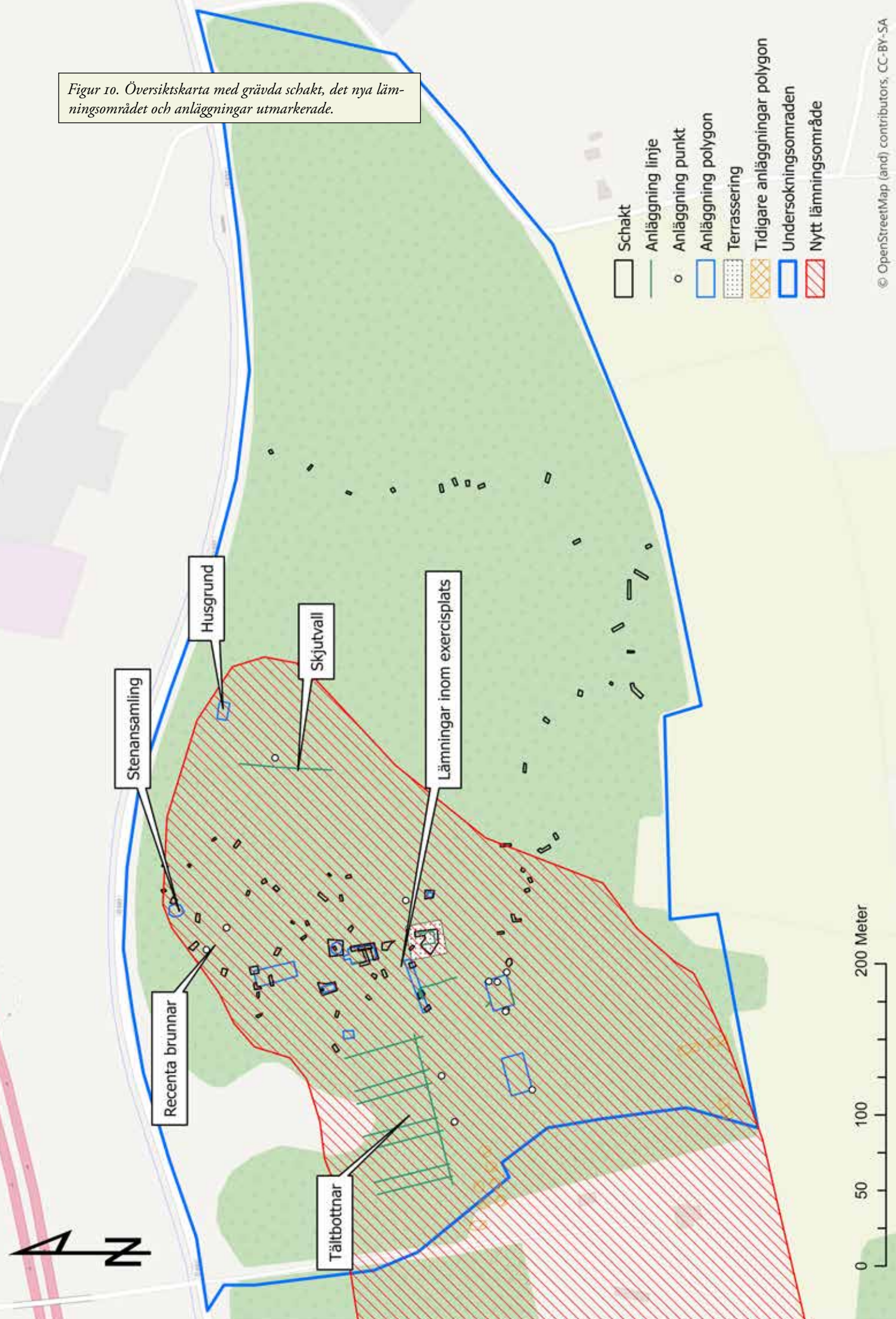
Lämningar inom Grunneboheds exercisplats – L1963:1644

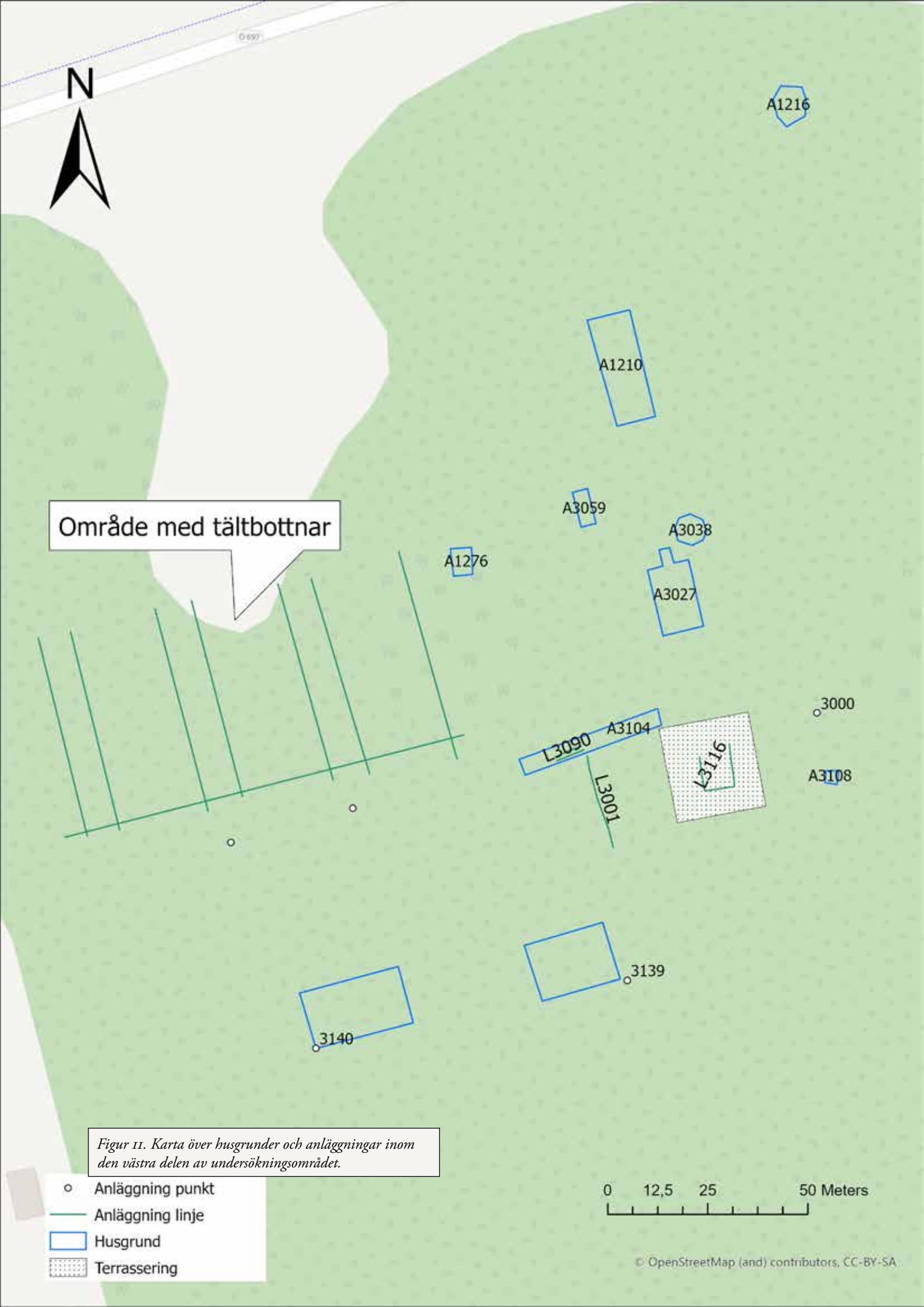
Totalt så kunde 11 husgrunder, 1 jordkällare, 1 skjutvall, 1 terrassering och 1 stenlagd väg konstateras inom det militära exercisområdet. Utöver dessa anläggningar kunde även 179 tältbottnar konstateras vid inventering i fält, vilka har behandlats mer ingående i en rapport från tidigare utredning inom området (se Hellgren 2019).

Husgrund – A1210

Stor husgrund, cirka 25×10 meter, belägen cirka 76 meter över havet. Dess funktion kunde ej bestämmas i fält utifrån de schakt som togs. Inuti byggnaden har man fört på grus/makadam som överlagrar ett tidigare brandlager. Innan byggnaden restes har platsen således brunnit. Kanske har det bränts stubbar inför byggnation. Rikligt med tegel hittades i storleken 22×11×3 centimeter. Byggnaden är utritad på häradsekonomiska kartan men inte på kartan från 1889.

Figur 10. Översiktskarta med grävda schakt, det nya lämningsområdet och anläggningar utmarkerade.

Område med tältbottnar

Figur 11. Karta över husgrunder och anläggningar inom den västra delen av undersökningsområdet.

- Anläggning punkt
- Anläggning linje
- ▭ Husgrund
- ▨ Terrassering

0 12,5 25 50 Meters

Figur 12. Stengrunden A1276 är fortfarande helt synlig ovan mark.

Figur 13. Philip mäter in en punkt ovanpå jordkällaren A-3000 med GPS.

Husgrund – A1276

Husgrund. Ej tidigare markerad på karta. Cirka 5,2 × 5,2 meter. Belägen cirka 76 meter över havet. Funktion på byggnaden går ej att avgöra på grund av avsaknad av fynd i fält och information i arkiv- och kartmaterial. Den ringa storleken tyder dock på att det kan röra sig om en förrådsbyggnad.

Recent jordkällare – A3000

Jordkällare, använd nyligen. Skorsten i zink. Storlek cirka 9 meter i diameter, 3 meter hög och belägen 78 meter över havet. Jordkällaren var fylld med modernt skräp, verktyg och metallskrot varför en varaktig övergivenhet inte är trolig. Jordkällaren var en av byggnaderna som dokumenterades i samband med inventeringen 2009 (Carlsson 2009).

Figur 14. Murverk i det nordvästra hörnet av A3027.

Dike – L3001

Dike vid exercisplatsens östra del. Ingår i ett komplex av flera diken. Möjligtvis utgör detta en del av exercisplatsens gamla dräneringssystem men anläggningens karaktär gör det svårt att åldersbestämna den. Platsen har i allmänhet mycket spår efter larvgående maskiner vilka lämnar liknande spår i landskapet.

Jordvall – L3007 (Övrig kulturhistorisk lämning L2022:10)

Jordvall som troligtvis fungerat som skjutvall. Ej tidigare känd då den inte varit utritad i aktuellt kartmaterial. Har registrerats i Fornminnesregistret som L2022:10. Skyttevallen är cirka 60 meter lång, 4 meter bred och 1,5–2 meter hög och belägen cirka 76–78 meter över havet.

Konstruktion – A3014

Möjlig bro eller annan konstruktion. Utgörs av endast 4 stenar (cirka 80 × 50 centimeter stora) lagda i rad. Konstruktionen är belägen cirka 77 meter över havet. Tolkningen gjordes i fält då marken nedanför skjutvallen

i nuläget utgörs av sankmark. En bro mellan den delvis vattenfyllda nedsänkningen direkt öster om vallen och det något torrare området ytterligare några meter österut borde därför ha varit användbar för åtkomst. Intill jordvall L3007.

Husgrund – A3027

Husgrund efter matsalsbyggnad vid Grunnebo hed. Välbevarad stengrund i norr och väst. I öst och syd är endast ett fåtal stenar kvar, troligtvis har de grävts bort i samband med recent aktivitet. En vattenledning, plast och isolering hittades vid de mer störda partierna.

Huset mäter cirka 16 × 10 meter och är beläget cirka 77 meter över havet. Utbyggd ramp åt norr, cirka 6 × 3 meter.

Fynd: Inga fynd togs in då byggnaden är yngre än 1850. Rikligt med tegel och fönsterglas. Därtill hittades flera metallföremål, varav en kåsa att äta ur samt olika beslag och annat. Enstaka fragment av kakel och matavfall i form av ben. Rikligt med buteljglas.

Murverk: I nordväst är flera skift bevarade. Kallmurad grovt tillhuggen sten. 1–2 skift. Murat rakt på berggrund.

Husgrund

A3141

Skjutvall

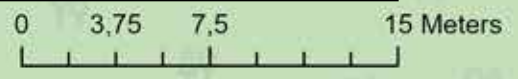
3014

Möjlig brokonstruktion

L3007

- Anläggning punkt
- Anläggning linje
- Anläggning polygon

Figur 15. Karta över anläggningar i de östra delarna av undersökningsområdet.

Figur 16. Hel glasbutelj inom husgrunden A3059 strax efter att den påträffats.

Figur 17. Grundstenarna till A3059 framrensade.

Figur 18. Yttermuren och utdikningen i anslutning till baracken A3139.

Husgrund – A3038

Rundad byggnad, cirka 7,7 meter i diameter och belägen cirka 76 meter över havet. Mycket skadad grundläggning. Bättre bevarad nordväst. Provschakt i mitten av byggnaden (s3051). Inga fynd påträffades förutom en del takpannor i den norra delen av byggnaden. Berg i dagen centralt igenom byggnaden som kanske har använts för grundläggning. Inmätt utsträckning bör anses som osäker.

Husgrund – A3059

Husgrund, cirka 9 × 3 meter och belägen cirka 76 meter över havet. Grunden påträffades strax nordväst om matsalen. Stora tillhuggna och avlånga grundstenar. Byggnaden är inte utmarkerad på kartan från 1889 men är möjligen representerad vid häradsekonomiska kartan. Dess funktion är inte bestämd men närheten till matsalen kan eventuellt indikera relaterad aktivitet.

Fynd: Cement och buteljglas. En hel flaska hittades.

Utlagda stenrader – L3090 och L3091

Två utlagda stenrader, kvadratiske stenar, cirka 0,2 × 0,2. Två stenar bred per rad. Del av A3104. Se nedan.

Stenlagd yta – A3104

Utlagd kullersten och tegel i en ansamling som sträcker sig cirka 36 meter vsv-ono, belägen cirka 77 meter över havet. Möjligen en äldre stenlagd väg. Ej framrensad. Endast konstaterad i framtagna schakt.

Stenlagd yta – A3108

En kvadratisk stenpackning. Rikligt med tegelpannor hittades i raseringen kring stenpackningen. Belägen invid äldre vägsträckning. Cirka 3 × 3 meter.

Husgrund – L3116 och Terrassering – T3124

Husgrund som avgränsades åt söder. Cirka 8 meter bred. Längd ej konstaterad. Belägen på en tydlig terrassering (T3124). Ej framrensad. Endast grävd ytligt med maskin.

Husgrund – A3139

Byggnadens mått: 22 meter ö-v. 14 meter n-s, belägen cirka 76 meter över havet.

Byggnadens yttermur har varit nedgrävd i ett dike

som syns mycket tydligt. Runt hela byggnaden. Innanför diket är fyra rader med stora syllstenar som burit golvet, cirka en meter i diameter, vissa något tillhuggna. Denna och A3140 finns med på kartan över det militära området från 1889 (se figur 6) och har använts som baracker.

Husgrund – A3140

Byggnadens mått är cirka 25 meter öst–väst och 14 meter nord–syd, belägen cirka 76 meter över havet.

Samma konstruktionstyp som A3139 (barack), med yttermuren nedgrävd samt stora syllstenar i fyra rader som burit golvet.

Husgrund – A3148

Husgrund nordost om jordvallen. Syllstenar synliga ovan mark. Något störda och utraserade. Cirka 10 × 6 meter.

Grundstenarna är av större mått, mellan 0,5–1 meter. Även syllstensrader igenom mitten av byggnaden för att bära upp ett golv. Byggnaden är endast konstaterad i inventering och ej undersökt, den ligger utanför det militära området och förekommer inte i något historiskt kartmaterial. Har registrerat som övrig kulturhistorisk lämning i fornminnesregistret och erhållit lämningsnummer L2022:II.

Slutsats och åtgärdsförslag

Utredningen resulterade i ny förståelse för Grunnebohed och kunde belysa att platsen genomgått vissa förändringar som inte alltid finns dokumenterat i aktuellt kartmaterial. Byggnader har tillkommit och flyttats i olika omgångar. Lämnningen (L1963:1644) kunde också utökas då en skjutvall och en husgrund påträffades i den nordöstra delen av utredningsområdet som inte var kända sedan tidigare. Dessa registrerades som övriga kulturhistoriska lämningar och fick följande lämningsnummer:

- L2022:IO - Jordvall
- L2022:II - Husgrund

Utanför det nyligen utökade lämningsområdet påträffades inget av antikvariskt intresse. Förvaltningen för kulturutveckling har inget mer att erinra inför fortsatt arbetsföretag.

Resultat i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med undersökningen var att uppfylla de mål som framgår i undersökningsplanen. Undersökningsresultatet visar att målen kunde uppfyllas.

Litteratur

Ortnamnen i Älvsborgs län D. 12 Väne härad. (1906).
Stockholm: Norstedt

Carlsson, Carina. (2009). *Om byggnader på Västgöta-Dals regementes övningsplats Grunnebohed i Vänersborg 1863–1906.* Regionmuseum Västra Götaland.

Hansson, Nora & Eriksson, Robin (2019). *Från boplats och blästbruk till husgrund och stenbrott: Västarvet kulturmiljö arkeologisk rapport 2019:67, Västra Götalandsregionen*

Hellgren, Mats (2019) *Tältbottnar i Grunnebo Arkeologisk delundersökning RAÄ Vänersborg 44:1, Grunnebo 2:6 Vänersborgs socken och kommun Västarvet kulturmiljö arkeologisk rapport 2019:9, Västra Götalandsregionen*

Otryckta källor

FMIS, Riksantikvarieämbetets digitala fornminnesinformationssystem

Kartor från Lantmäteriets historiska kartor:

15-Vau-931 Storskifte 1787

Vassända-Naglums socken Grunnebo nr 1 Enskifte 1820

Väne Ryr J122-42-6 Häradsekonomiska kartan 1890–97

Riksarkivet Sveriges topografiska kartor Västergötland och Dalsland, detaljkartor:

Karta över Grunnebohed. SE/KrA/0400/14B/066 a 1889

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr: 43I-25466-2021

KU dnr: KU 2021-00612

Län: Västra Götalands län

Kommun: Vänersborg

Socken: Vänersborg

Fastighet: Grunnebo 4:3 m.fl.

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Uppdragsgivare: Vänersborgs kommun

Ansvarig institution: Förvaltningen för kulturutveckling, VGR

Projektledare: Mats Hellgren

Fältpersonal: Mats Hellgren, Johanna Lega, Philip Blomqvist,
Anton Lazarides

Fältarbetstid: 80

Arkiv: Förvaltningen för kulturutveckling KU, VGR

Bilagor

Bilaga 1. *Schaktbeskrivningar.*

Bilaga 2. *Anläggningsbeskrivningar.*

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

ID	Längd×Bredd, m	Matjordsdjup, m	Alvmaterial	Kommentar	Anläggningar
S3015	10×3 och 12×3	0,2	Sand		A3027
S3021	11×2 och 5×2	0,2	Sand	Schakt igenom matsalen	A3027
S3047	Ca 10×10		Silt	Schakt för att avgränsa byggnad A3038. Berg i dagen. Ljus silt i botten av schaktet. I matjord en förekommer rikligt med rötter och mellanstora stenar (0,2–0,3 m i diameter)	A3038
S3051	3×1,3		Silt	Provgrop i A3038. Ljus gråbrun silt i botten. Se S3047 för ytterligare beskrivning. Berg i dagen i den södra delen av provgropen. Inga fynd hittades.	A3038
S3055	Ca 10×7		Sand	Omrörd matjord. Rikligt med rötter och sten. Flera större bitar cement.	A3059
S3063	1×1		Sand	Meter ruta i hus A3059. Förekomst av cement. I övrigt hittades inget av antikvariskt intresse.	
S3067	4×1,3		Sand	Schakt i den västra delen av hus A1210. Schaktet har placerats vid byggnadens förmodade ingång i den västra delen.	A1210
S3071	4×1,3 och 2,5×1,3		Sand, Silt	Schakt runt nordvästra hörnet av A1210. Fynd av ett metallfäste och tegel.	A1210
S3078	Ca 5×4		Sand	Schakt i det nordöstra hörnet av hus A1210. Inuti huset var påfört grus/makadam. I botten av schaktet var ett brandlager.	A1210
S3082	2×4		Sand		
S3086	3×4		Sand, Silt		
S3096	3×2		Silt, Lera	Sur mark. Påträffades rikligt med tegel, möjligen ett avslut i VSV av A3104.	
S3100	3×1,3			Inget av antikvariskt intresse.	
S3130			Sand	Stort U-format schakt för att avgränsa byggnad L3116. Se karta för mått. Vid schaktningen tydliggjordes även en terrassering.	L3116

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar.

ID	Typ	Beskrivning
A1210	Husgrund	<p>Stor husgrund som inte fanns utmarkerad på historiskt kartmaterial. Cirka 25×10 m. Dess funktion kunde ej bestämmas i fält utifrån de schakt som togs.</p> <p>Inuti byggnaden har man fört på grus/makadam som överlagrar ett tidigare brandlager. Innan byggnaden restes har platsen således brunnit. Kanske har det bränts stubbar inför byggnation.</p> <p>Rikligt med tegel hittades i storleken 22×11×3.</p>
A1276	Husgrund	Husgrund. Ej tidigare markerad på karta. Ca 5,2×5,2 m.
A3027	Husgrund	<p>Husgrund efter matsalsbyggnad vid Grunnebo hed. Välbevarad stengrund i norr och väst. I öst och syd är endast ett fåtal stenar kvar, troligtvis har de grävts bort i samband med recent aktivitet, en vattenledning, plast och isolering hittades vid de mer störda partierna.</p> <p>Huset mäter cirka 16×10 m. Utbyggd ramp åt norr, cirka 6×3 m.</p> <p>Fynd: Inga fynd togs in då byggnaden är yngre än 1850. Rikligt med tegel och fönsterglas. Därtill hittades flera metallföremål, varav en kåsa att äta ur samt olika beslag och annat. Enstaka fragment av kakel och matavfall i form av ben. Rikligt med buteljglas.</p> <p>Murverk: I nordväst är flera skift bevarade. Kallmurad grovt tillhuggen sten. 1–2 skift. Murat rakt på berggrund.</p>
A3038	Husgrund	<p>Rundad byggnad. Mycket skadad grundsättning. Bättre bevarad nordväst. Provschakt i mitten av byggnaden (S3051). Inga fynd påträffades förutom en del takpannor i den norra delen av byggnaden.</p> <p>Berg i dagen centralt igenom byggnaden som kanske har använts för grundsättning.</p> <p>Cirka 7–8 m i diameter.</p>
A3059	Husgrund	<p>Husgrund, cirka 9×3 m. Belägen strax nordväst om matsalen. Stora tillhuggna och avlånga grundstenar. Ej helt framränsad, men hörnen kunde avgränsas.</p> <p>Fynd: Cement och buteljglas. En hel flaska hittades.</p>
A3104		Utlagd kullersten och tegel i en ansamling som sträcker sig cirka 36 m VSV-ONO. Möjligen en äldre stenlagd väg. Ej framränsad. Endast konstaterad i framtagna schakt
A3108	Husgrund	En kvadratisk stenpackning. Rikligt med tegelpannor hittades i rasingen kring stenpackningen. Belägen invid äldre vägsträckning. Ca 3×3 m.
A3148	Husgrund	<p>Husgrund nordost om jordvallen. Syllstenar synliga ovan mark. Något störda och utraserade. Cirka 10×6 m. Ej undersökt.</p> <p>Grundstenarna är av större mått, mellan 0,5–1 m. Även syllstensrader igenom mitten av byggnaden för att bära upp ett golv.</p>
A-3000	Jordkällare	Jordkällare, använd nyligen. Skorsten i zink. Högen är ca 9 m i diameter.
A-3014	Husgrund	Möjlig bro eller annan konstruktion. Intill jordvall.
A-3139	Husgrund	<p>En fixerad punkt 3 m öster om den östra barackens sydöstra hörn.</p> <p>Byggnadens mått: 22 m Ö-V. 14 m N-S.</p> <p>Byggnadens yttermur har varit nedgrävd i ett dike som syns mycket tydligt. Runt hela byggnaden. Innanför diket är fyra rader med stora syllstenar som burit golvet, ca 1 m i diameter, vissa något tillhuggna.</p>
A-3140	Husgrund	<p>Fixerad punkt av den västra barackens sydvästra hörn.</p> <p>Byggnadens mått: ca 25 m Ö-V. 14 m N-S.</p> <p>Byggnadens yttermur har varit nedgrävd i ett dike som syns mycket tydligt. Runt hela byggnaden. Innanför diket är fyra rader med stora syllstenar som burit golvet, ca 1 m i diameter, vissa något tillhuggna.</p>
L3001	Dike	Dike vid exercisplatsens östra del. Ingår i ett komplex av flera dike.

ID	Typ	Beskrivning
L3007		Jordvall, troligtvis en skyttevall för övningar. Cirka 2 m hög.
L3090	Övrig...	Utlagd stenrad, kvadratiska stenar, ca 0,2×0,2. Två rader bred.
L3093	Övrig...	Utlagd stenrad, kvadratiska stenar, ca 0,2×0,2. Två rader bred.
L3116	Husgrund	Husgrund som avgränsades åt söder. Ca 8 m bred. Längd ej konstaterad. Belägen på en tydlig terrassering (T3124). Ej framrensad. Endast grävd ytligt med maskin.
T3124	Övrig...	Terrassering. Påförd sand inför byggnation.

